

מסורת הש"ס
א. ילק"ש תורה שפו.

גרסות

טריינא טריינא י"ש בכתי"י: טירנא ויש: טריאנא.
שייפא י"ש בכתי"י: שייפא ויש: שאיפא וברשי"י: ושייפא וראה ברבינו גרשום ולהלן.
מינייהו בכתי"י: ועוד: מיניה.
והנך... והנך י"ש בכתי"י וכן הגיה הב"ח: ואינד... ואינד. הני עשרין חד - ופלגא דנקא בכתי"י: והו להו עשרין ותרי וראה עיונים.
דל שתותא וזוא י"ש בכתי"י: דל מינייהו שתותא.
דהו להו עשרין מתקלי במתקלי דינרא - דנקא מדברי הראשונים עולה כי זו היא תוספת של גאונים.
ותמניא זוי ופלגי ברוב כתי"י ובשי"מ: ותמניא זוי ופלגא.
ופלגא דנקא י"ש בכתי"י ובבי"ח: ופלגא דנקא דינרא ערביא וראה ברשי"י.

סלע של קדש ברוב כתי"י: של הקדש ובכתי"י: של כסף.
קילבון ברוב כתי"י: קולבון.

לשון

מתקל מתקל משמעו בלשון התלמוד בדרך כלל 'משקל', אבל בזמן הגאונים (שקטע זה הוא מדבריהם, ראה בעיונים) הוא מציינ דינר זהב מוסלמי (קטן), שמשקלו 4.25 גרם, והוא מן המילה הערבית **مقل** (מתקאל).
קילבון מקור מילה זו מיוונית **κολλων** (קולבון), ומשמעה - מטבע קטנה המשמשת לתשלום בעת החלפת מטבעות אצל השולחני.
דנקא מקור המילה הוא בפרסית **dang** משמעה - מעה, שישית הדינר.

רבי יוחנן אומר: אם רוצה אתה לדעת כמה לתת לפדיון הבן, קח דינרא הדריינא טריינא שייפא (דינר זהב של הקיסר אדריאנוס או של הקיסר טרייננס משופשף, ישן דמזבנא [נמכר] בעשרים וחמשה זוזי [זחים] דינרים של כסף, דל מינייהו שתותא שנותרו, הם חמישה סלעים שיש לתת לפדיון הבן, עשרים דינרים (ארבעה דינרים לסלע). ומקשים: אם מורידים מעשרים וחמישה שישית אין מקבלים עשרים דינרים, אלא הני עשרין וחד נכי דנקא הוי [אלה הנותרים עשרים ואחד דינרים פחות מעה, שישית הדינר, הם]! אלא, דל שתותא וזוא [הורד מהם שישית, ועוד זוז], והנך [והאחרים] יש לתת לפדיון הבן. ומקשים: אכתי [עדיין] אין החשבון מדוייק, שהרי עשרין נכי דנקא הוי [עשרים דינרים פחות מעה, שישית הדינר, הם]! אלא דל, זוא ושתותא [הורד מהם דינר, ומהנותר, עשרים וארבעה, הורד שישית], והנך [והאחרים] שנותרו הרי זה שיעור חמישה סלעים לפדיון הבן, ומעירים: דהו להו עשרין מתקלי במתקלי דינרא [שהם במשקל עשרים דינרי זהב קטנים הקרויים "מתקלים"], דאינון עשרין ותמניא זוי ופלגי ופלגא דנקא [שהם שוויים עשרים ושמונה דינרים וחצי דינר וחצי מעה, שישית הדינר] בדינרי כסף ערביים.

אמר רבא: סילעים דאורייתא [סלעים של תורה], שקלים שניתנים לפדיון הבן - משקלם תלתא ותילתא הוי [שלושה ושליש דינרים הם], כל אחד מהם, ולא ארבעה דינרים. דכתיב [שנאמר]: "עשרים גרה השקל" (שמות ל, יג), ומתרגמינן [ואנו מתרגמים] "עשרים גרה" שבפסוק - "עשרין מעין" [עשרים מעות]. ותניא [ושנויה ברייתא]: שש מעה כסף הם דינר, ונמצא שעשרים מעות, ששוות לסלע של תורה, שוות לשלושה דינר ושליש. מיתביי [מקשים] על כך ממה ששינוו בברייתא: נאמר בתורה כי המקדיש שדה בשנת היובל נותן בפדיונו (עבור ארבעים ותשע שנים) חמישים סלעים לכל שטח שזורעים בו כור שעורים. ומצד אחר אמרו חכמים שנותן סלע ופונדיון (חצי מעה) לשנה. ועל כך שואלים בברייתא: והלא בסלע של קדש יש ארבעים ושמונה פונדיון, ואילו לדברי חכמים, פדיון ארבעים ותשע השנים עולה לארבעים ותשע סלעים וארבעים ותשעה פונדיונים, כלומר, חמישים סלעים ופונדיון, פונדיון אחד יתר על מה שצויתה התורה! פונדיון זה מה טיבו - הרי זה קילבון לפרוטרוט [תוספת עבור פריטה של הסלע לפונדיונים]. על כל פנים, מבואר בברייתא שבסלע של תורה יש ארבעים ושמונה פונדיונים, ששוויים עשרים וארבע מעות. שלא כדברי רבא, שאמר שסלע של תורה שווה לעשרים מעות בלבד! ומשיבים: הדין שבברייתא נאמר בתר דאוסיופּו עילויהו [אחזר שהוסיפו חכמים עליהם] על המטבעות, ארבע מעות לסלע. דתניא [ושנויה ברייתא]:

אמרין בקדושין (יב,ה): שש מעה כסף - דינר, מעה - שני פונדיון, נמלא דינר שנים עשר פונדיון, וסלע ארבעים ושמונה. אלמא סלע דאורייתא ארבעה דינרין, וקשיא לרבא! ומשנינן: בתר דאוסיופּו עליה - על סלע דאורייתא, והוסיפו שמות ועשאוהו למדת סלע זורי, עשרים וארבעה מעין.

דינרא הדריינא - דינר זהב שטובע צמטוב אדרייננוס קיסר וטוריינוס קיסר. ושייפא - שם המלך. דמיזבין בעשרים וחמשה דינר של כסף - דזינר לזרי, דל מינייהו שתותא - ואיך לפדיון הבן. דקצירא ליה לסלעים של צכור הם סלעים של ארבעה דינר, והוא סלע זורי דמטי לחמשה סלעים עשרים דינר. עשרים וחד נכי דנקא הווי - דל שמות מעשרים וארבעה ופשו עשרים, ודל שמות מתד זוא - פשו עשרים ואחד נכי דנקא. אלא דל שתותא וזוא - ואכתי עשרים נכי דנקא הווי, דכי מדלית שמות וכי הדר מדלית חלא - פשו עשרים נכי שמות! אלא דל בריש זוא - ופשו עשרים וארבעה, והדר דל שמות מעשרים וארבעה ופשו עשרים, והנך לפדיון הבן אולי. דהו להו עשרין מתקלי במתקלי דינרא - צמטקל דינר זורי, כדפרישית. דאינון עשרין ותמניא ופלגי ופלגא דנקא - דזינר ערביא. דדינר זורי עושין השצעה - עשר דזינר ערבי, והארבעה עשר עושין עשרים. פשו להו שש זורים, דענדי שמונה דינרים ערביים ופלגא [ופלגא] דנקא דהוא פונדיון. דדינר הווי שנים עשר פונדיון, אלא שפונדיון זורי גדולים ושל ערביים קטנים. וכיון דשצעה זורים עושין עשרה ערביים, מטי לכל דינר זורי ערבי ותמט פונדיון ערביים ושציעית פונדיון. דלא וחשוב לשצעה דינרים חמש פונדיון ושציעית פונדיון לכל דינר - הווי להו שלשים וששה פונדיון טופייאלא, דליון שלשה דינרים, ואישתכח דשצעה הווי עשרה. הלכך שצעה דינר זורים הווי עשרה, והארבעה עשר הווי עשרים, ופשו ששה דינר זורים, הוסף לכל דינר חמשה פונדיון ושציעית - הווי להו שלשים ואחד פונדיון טופייאלא דזינר פורתא, וההוא פורתא לא חשיב צין פונדיון. ועשה אותן דינר הווי שלשים ואחד פונדיון שני דינר ופלגא דדינר פונדיון, אישתכח דששה דינרי זורים עושין תמניא ופלגא ופלגא דנקא של ערביים. ולשון זה שפירשמי כחזב בספרים, ולא פירש לנו, כי לא פירש מפי הרב הגדול כל הך מילתא דהווי להו עשרין מתקלי צמטקל דינר דליון עשרים ושמונה ופלגא ופלגא דנקא, אלא מלאמיה צמטקל דינר דליון עשרים ושמונה ופלגא ופלגא דנקא זורים הווי, ותילתא, דהן עשרין מעין. והלא סלע של קודש - המקדיש שדה בשנת היובל היה פודה צית זרע [חומר] שעורים צמטים סלעים, וצמורת כהנים גבי מקדיש שדה קתני: "כערך יקום", נותן ארבעים ותשע סלעים וארבעים ותשעה פונדיון לארבעים ותשע שנים של יובל. והלא סלע של קודש כו', כלומר: ולמה אמרנו ארבעים ותשעה פונדיון? והלא סלע של קודש ארבעים ושמונה פונדיון, אישתכח דקא פריק צית זרע חומר שעורים צמטים שקל ופונדיון! פונדיון זה מה טיבו - והלא לא נאמר אלא "חמשים שקל כסף"! קולבון לפרוטרוט - הכרע הוא האי פונדיון, דמטי קולבון - מעה קטנה, לכל אחד. "לפרוטרוט" משמע: לכל אחד צפני עצמו, כדלמינן צפרק ראשון (צכורות ה,א): ולא מנאו הכחזב אלא צפרוטרוט. קתני מיהת: סלע של קודש ארבעים ושמונה פונדיון, והיינו ארבעה דינר זורים דהכי נמלא דינר שנים עשר פונדיון, וסלע ארבעים ושמונה. אלמא סלע דאורייתא על סלע דאורייתא, והוסיפו שמות ועשאוהו למדת סלע זורי, עשרים וארבעה מעין.

תוספות

דינרא הדריינא טריינא שייפא - פירש בקונטרס: "הדריינא" - על שם הדרייננוס קיסר, וטוריינוס קיסר. "שייפא" - שם המלך. וקשה לרבינו תם: דבסמוך אמר שבקשו לגונוו משום טיבעה של ירושלים, ומטבע ירושלים אמרינן ב"הגוזל קמא" (בבא קמא צז,ב): דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחד! ואומר רבינו תם: ד"הדריינא" היינו עגול, כמו "הדר הודרנא" (עבודה זרה כב). ו"טוריינא" היינו גדול, כי תריטא (חולין קכד,א). אף על גב ד"טוריינא" בטי"ת ו"תריטא" בתי"ו - אין להקפיד. ו"שייפא" - היינו שנופה צורתו. ומיהו, פירוש הקונטרס יש ליישב, ולחלק בין בית ראשון לבית שני, כדאמר במנחות. ואשכחן "הדרייננוס קיסר" בפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לב,א), וכן פירש בערוך.
דמדבנא בעשרים וחמש זוז - והכי נמי אמר בריש "הזהב" (בבא מציעא מד,ב) דדינר של כסף הוא אחד מעשרים וחמשה בדינר של זהב, וכן מוכח בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא לו,א) גבי שנים הראשונים דינרי זהב. ובפרק "כל הנשבעין" (שבועות מד: ושם) גבי "התקבלתי ממך דינר זהב". ויש לתמוה: דעכשו אין זקוק של זהב שוה יותר מעשרה זקוקים של כסף לכל היותר, ואיך נשתנה כל כך שער הזהב והכסף, דבימי

עיונים
הדריינא טריינא שייפא רשי (ד"ה דינרא) מסביר שמטבעות אלה הם מטבעות משופשפים מאד מחמת יושנם של הקיסרים הדרייננוס וטרייננוס שהוטבעו בירושלים (ומה שנאמר בדבריו "שייפא" - שם המלך, אין כונתו ש"שייפא" הוא שם המלך, אלא ששם המלך משופשף. רשי'ש ועוד). ור"ת (תוספות ד"ה דינרא) מסביר שהכונה היא למטבע מסוים, עגול ("הדריינא") וגדול ("טוריינא").
דהו להו עשרין מתקלי במתקלי דינרא בתוספות (לעיל מט,ב ד"ה רבי יוחנן) העירו שדברי הגמרא הללו הם תוספת הגאונים, והם ששיערו את ערך המטבעות לפי המטבעות שבמוניהם וכך נראה מפירוש רשי' (לעיל מט,ב ד"ה רבי אמי), שמצא בתשובות הגאונים ששבעה דינרים צוריים עושים שבעה דינרים ערביים (אלא שרשי' פירש, שלא כתוס', כי הוא "דינרא ערבא" שאמר ר' אמי לעיל).
בתר דאוסיופּו עילויהו ערך המטבע באותם הימים היה תלוי במשקל המטבעות. הוספת המטבעות נעשתה על ידי גזירת המלכות שמטבע בערך נקוב מסויים (כגון סלע) יהיה בו משקל גדול יותר של מתכת יקרה (לעניינו - כסף). ולכן, אף ששם המטבע

אורה ההלכה
בתר דאוסיופּו השקל האמור בתורה הוא הנקרא "סלע" בלשון חכמים, והגרה האמורה בתורה היא המעה בדברי חכמים, והוסיפו על השקל ועשו אותו סלע, והסלע ארבעה דינרים והדינר שש מעות. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שקלים פ"א ה"ג וספר הפלאה הלכות ערכין פ"ד ה"א).

יהיה — "עשרים גרה יהיה השקל", משמע: עוד הויה אחרת. נפרשת ערכין כתיב "הוא". בסדר "ויקח קרח" כתיב: "עשרים גרה הוא" — שלא יפחות. רב אחא כהן היה ושלח רב אשי לרב אחא. לישלח לי מר תילתא — שנתי לך יותר מדאי, כדבא דאמר: סלע דאורייתא שלש דינרין ותילתא. מטי לתמשה סלעים תמשה עשר דינר, והתילתא דאינון שתי דינרין נכי תלתא, דמטי לך הכל כנסר זוז נכי תילתא. שלח ליה רב אחא — תשלח לי מר תלתא זוזי, דהא אוסיפו עליהו ועשאו למדת זורי, דהו תמש סלעים עשרים זוז. ליטרין — מנין דהא עשרים ותמשה סלעים. קינטרין — מאה סלעים ככל שקל. דכתיב עובר לסוחר — שכל מקום שיש סוחרים מקבלין אותו בתורת שקלים. והאיכא דוכתא דקרו לתקלא דידהו קינטריא — שגדול צמדת קינטריא, הלכך קינטריא יהיב ליה. מפני כספה [וזהבה] של ירושלים — שהיה נלשכה, והוא של הקדש ואסור לזרים, וכשלקחוהו גויס ערבוהו עס והזבוס. וחיללוהו — משמע: כיון שנאלו פריצים חיללוהו — נפק לחולין. הויא רובא דעלמא — נתימיה, דעליה נעבי אימסורי כל זבזיס שנעולס? הדריינא טריינא שיפא — אלו היו ממטבעות של ירושלים, וזוין של אלו צאו מירושלים.

תוספות

חכמי הגמרא היה שוה של זהב עשרים וחמש של כסף? ונראה לרבינו תם: דינר זהב משקלו כפליים של כסף. ולא כפירושו הקונטרס דלעיל, דמשמע מתוך דבריו שהם שוים, כדפירשתי לעיל. ובפרק "אלו טרפות" (חולין נה,ב) נמי משמע שהיה עוביו של דינר זהב משונה מדינר של כסף, מדנקט: ואם נשתייר בו כעובי דינר של זהב — כשירה. ושמע מינה: כפליים בשל כסף

היה, ולפיכך שוה מהם עשרים וחמשה, אבל משקל כמשקל — אינו שוה אלא שנים עשר. וגם במדרש מוכיח שהסלע של זהב אינו אלא שנים עשר סלעים של כסף. דבספר שמואל (ב' כד) כתיב גבי גורן ארוונה [היבוסין] שקנאה בכסף ובדברי הימים (א' כא) כתיב: "שקלי (כסף) [זהב] שש מאות". ומפרש במדרש דהכי פירושא דקרא דשמואל: "כסף שש מאות שקלים" — דהיינו חמשים שקלים של זהב. וקרא דדברי הימים הכי פירושו: "שקלי זהב חמשים" — דהיינו שש מאות שקלים של כסף. ובפרק בתרא דזבחים (קט"ב) מפרש בענין אחר: שגבה מכל שבת ושבת חמשים, שהם בין כולם שש מאות. ולפי מה שפירש: דינר של זהב שוקל שנים כשל כסף — לפי חשבון זה דינר של זהב בעשרים וארבעה של כסף, והאי דטמי הכא דינר דקאמר בעשרים וחמש — אומר רבינו תם: דהאי זוז המותר להכרע הוא. דתע, מדקאמר הכא: "דל זוזא ושנותא" דהיינו חמשה זוזים, אמאי נקט כהאי גוונא? הוה ליה למימר "דל חומשא", דחמשה זוזי הוא חומשא של עשרים וחמש! אלא לפי שאותו זוז היתר הוא להכרע, חשיב ליה באנפי נפשיה. והוה נמי שיעורא של הכרע למחצית השקל. למאן דאמר בשקלים שנותנים למחצית השקל חצי מעה, ומחצית השקל הוא שני דינר, והדינר שש מעה כסף — הרי עשרים וארבעה חצאי מעה. ואף על גב דאיכא למאן דאמר התם שקלבוון מחצית השקל הוא מעה — מודה בהכרע דינר זהב שקל כסף, שאין נותנין אלא פונדיון אחד, ואותו פונדיון קולבוון לפרוטרוט, דמשמע דאין ההכרע עולה יותר — לאו דוקא נקט לשון "קולבוון", דאינו

נאמר "עשרים גרה השקל" (ויקרא כז, כה) — למדנו מכאן לשקל שבתורה שהוא עשרים גרה, ומנין שאם רצה להוסיף על מנין המעות שבשקל יוסיף? תלמוד לומר: "עשרים גרה יהיה השקל" (שם), לשון הויה, הוספה. יכול יפחות מעשרים בשקל? תלמוד לומר: "עשרים גרה הוא" (במדבר יח, טז), שלא יפחות ממנין זה. מסופר, רב אשי שדר ליה שבסר זוזי [שלח לו שבעה עשר זוזים] לרב אחא בריה [בנו] של רבינא שהיה כהן בפדיון הבן, ועמם שלח ליה [לו] רב אשי דברים אלו: לישדר לי מר תלתא יתירתא דאיכא עלוייהו [ישלח לי אדוני בחזרה שלישי דינר מיותר שישי עליהם], מפני שלפי דברי רבא, שסלע של תורה שווה שלושה דינרים ושלישי, נמצא שחמישה סלעים שווים ששה עשר ושני שלישי דינר; ונמצא שבתוך שבעה עשר הדינרים שלח לו יש שלישי דינר מיותר! שלח ליה [לו] רב אחא בתשובה: לישדר לי מר תלתא אחרניא דאוסיופו עילויהו [שישלח לי אדוני שלושה דינרים אחרים שהוסיפו עליהם], שהרי חכמים הוסיפו על הסלע של התורה, וחשבון חמישה סלעים עולה לפי זה לעשרים דינרים, שלושה דינרים יתרים על אלו שכבר שלח רב אשי. ועוד בענייני שיעורי המטבעות, אמר ר' חנינא: כל שקל כסף האמור בתורה סתם — הרי הוא סלע (שקל) אחד, וכל שקל כסף שנוצר בנביאים סתם — הרי הוא בליטרין כסף במשקל של עשרים וחמישה סלעים, וכל שקל כסף שנוצר בכתובין סתם — הרי הוא בקינטרין, כסף במשקל של מאה סלעים. חוץ מן כספו של עפרון, שאף על פי שכתוב בתורה "שקל כסף" סתם הרי הוא בקינטרין, דכתיב [שנאמר] "ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר" (בראשית כג, טז), שפירושו: מטבע כסף שמתקבל בתורת שקל בכל מקום, ואיכא דוכתא דקא קרו לקינטרא "תיקלא" [והרי יש מקום שקוראים לקינטרא "שקל"].

בענין "דינרא דהריינא טריינא שיפא" שהזכיר ר' יוחנן בראש עמוד זה, מביאים מה שאמר ר' אושעיא: ביקשו לגנוז כל כסף וזהב שנמצא בעולם מפני כספה וזהבה של ירושלים שהיה באוצר המקדש, ונטלוהו הגויים, עד שמצאו לו מקרא מן התורה שהוא מותר — שנאמר: "ובאו בה פריצים וחללוהו" (יחזקאל ז, כב), ומכאן יש ללמוד שכבאים הפריצים ובוזזים את הכסף הרי הוא מתחלל, ואין חוששים לקדושה שבו. ושואלים: וירושלים הויה רובא דעלמא [היא רוב העולם]? ומדוע יאסרו את כל הכסף וזהבה שבעולם מפני המיעוט של ירושלים? אלא אמר אביי: בקשו לגנוז דינרא דהריינא טריינא שיפא [את מטבעות הדינר של הקיסר אדריינוס או של הקיסר טרייננוס המשופשפים, הישנים]. מפני טבעה (המטבע) של ירושלים, מפני שבמטבעות אלו שנעשו בירושלים היה מעורב הרבה מאד מכסף המקדש, עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר, שנאמר: "ובאו בה פריצים וחללוהו".

כסף עובר לסוחר" (בראשית כג, טז), שפירושו: מטבע כסף שמתקבל בתורת שקל בכל מקום, ואיכא דוכתא דקא קרו לקינטרא "תיקלא" [והרי יש מקום שקוראים לקינטרא "שקל"].

כל כסף האמור בתורה כלומר, כל מקום שנאמר "שקל כסף" (והוא הדין למקומות שהזכיר רק "שקל", שבכולם מובן מן ההקשר שמדובר בכסף). אבל "כסף" סתם האמור בתורה הוא דינר כסף, כמבואר בעמוד הבא (מהרש"א).

דנביאין ליטרין התקשה המהרש"א: הרי במקומות רבים בנביאים מוזכר "שקל" במשמעות שקל ממש, כגון: "והשקל עשרים גרה" (יחזקאל מב, יב). וכן "סאה סלת בשקל" (שמואל ב ז, א)! ויש שתירצו שדברי ר' חנינא "כל כסף" הם רק כלפי שקל המופיע בתורה, וזאת לעומת השקלים המופיעים בנביאים ובכתובים, ששם אין כלל אחיד, אלא יש שקל שמשקלו רב ויש שמשקלו מועט (קרבן האשם. וראה עור חז"א חז"מ טז, ד).

כספה וזהבה של ירושלים רש"י פירש שהכוונה לכסף שהיה מונח בלשכה שבמקדש. ובמקום אחר (ע"ז נב,ב) הסביר שרוב הכסף המוזמן שהיה בירושלים היה כסף של הקדש. ואילו רבינו גרשום מסביר כי הכוונה לכסף שהיה משמש לפדיון הקדש או לפדיון מעשר שני שהיו העולים מביאים לירושלים (ראה שקלים פ"ז מ"ב).

וירושלים הויה רובא דעלמא וכבר העיר המאירי (הידושיו עבודה זרה נב,ב) שאין ללמוד מכאן שהקדש בטל ברוב. אלא כוונת הגמרא היא: כיוון שרוב הכסף הוא ממקורות אחרים, הרי אנו אומרים ש"כל דפריש מרובא פריש", ואין לומר על מטבע מסויים שהוא מכסף הקדש.

מסורת הש"ס
 ב. תויב ויקרא כז, כה. ילקיש תורה שפו. שם תרעה. ילקיש ני"ד שפ.
 ג. ירושלמי קדושין פ"א ה"ב. ב"ר פניח ז. שמויר פלי"א יז. רו"ר פ"ז יא. תנחומא וירא ד. שכל טוב (בבב) בראשית פכ"ג טו. ילקיש תורה קב. ילקיש ני"ד תתקסב.
 ד. ראה ב"מ פז, א.
 ה. ע"ז נב,ב. ילקיש תורה שפו.

גרסות

יכול יפחות יש בכתי"י שאם רצה לפחות יפחות.
 בריה דרבינא יש בכתי"י ובש"מ: בריה דרבא.
 תלתא יתירתא יש בכתי"י: תלתא יתירתא.
 שלח ליה — עלייהו בכתי"י משפט זה חסר.
 קינטרין בכתי"י: קנטרוקין ויש: קונטרין וכן בהמשך.
 אמר אביי יש בכתי"י: אמר רב אשי.
 שייפא ברוב כתי"י: שייפא ובמקבילה: שיפא וראה רש"י ע"ז נב,ב.

לשון

קינטרין
 מקורו מהמילה היוונית κεντηνάριος (קנטניריוס) שהיא השאלה מן הלטינית centinari, שמציין דבר שמשקלו או מניינו הוא מאה.

ליטרין
 מקור המילה הוא ביוונית λίτρα (ליטרא) שהיא המקבילה ל litra הרומאית. היא משמשת ביוונית בכמה משמעויות — כמידת נפח, כמידת משקל וכשם מטבע. המשקל של ליטרא יוונית הוא 327 גרם.

החיים

דינרא דהריינא טריינא
 הכוונה כנראה למטבעות שטבעו הקיסרים אדריאנוס Hadrianus (אשר משל בשנים 138–117 לספירתם) והקיסר טריאנוס Trajanus (שמשל לפניו בשנים 117–98).

מטבע מימי טריינא

מטבע מימי אדריאנוס

מטבע זה הוטבע ביאליה קפיטולינה, העיר שהקים אדריאנוס על חורבות ירושלים. ייתכן שהכסף שימש כחומר למטבעות נלקח מכסי הקדש — שרובם התבססו על תרומת מחצית השקל — שנאספו על ידי היהודים בזמן המרד לצורך חידוש העבודה.

מסורת הש"ס
 א. קדושין יא,א (כל הענין בשינויים). ב"ק לז,ב (רב יהודה בשם רב). ילק"ש תורה תשנה.
 ב. משנה שבועות לח,ב. קדושין יא,ב. ב"מ נה,א. ירושלמי קדושין פ"א ה"א. שם שבועות פ"ו ה"א. תוספתא שבועות פ"ה ה"א.
 ג. (בשינויים) קדושין יא,ב. ירושלמי קדושין פ"א ה"א. ירושלמי שבועות פ"ו ה"א. ילק"ש תורה שמו.
 ד. מע"ש פ"ה מ"ט. קדושין יא,ב. ירושלמי קדושין פ"ב ה"ג.
 ה. קדושין יא,ב. ב"מ נז,א. בכורות כה,א. ערכין כט,א. תמורה כז,ב. מעילה יד,ב. ילק"ש תורה תרסה.

גרסות

רב יהודה בכתי"י וכן תיקנו בדפוסים: **אמר רב יהודה**.
אמר רב יהודה **אמר רב אסי** במקבילה: **אמר רב יהודה** **אמר רב**.
האמר בתורה **סתם** בחלק מכתה"י במקבילה: **האמר בתורה**.
סתם כסף צורי יש בכתי"י: **סתם צורי**.
הפורט סלע **במעות** ברוב כתה"י ובמקבילה: **הפורט סלע** **במעות**.
כסף קדש **ויבה** בכתי"י ומכאן: **כסף קדש** **ויבה** ובמקבילה: **כסף קדש** **ויבה**.
ילף קדש **קדש** **ממעשר** בכתי"י: **ילף** **ממעשר** ובמקבילה: **ילף** **כסף** **ממעשר**.

אמר רב יהודה **אמר רב אסי**: כל "כסף" האמור בתורה סתם, ולא נאמר שהוא שקלים — הוא דינר כסף צורי, וכל כסף האמור בדבריהם של חכמים — הוא כסף מדינה, כלומר, דינר כסף פשוט, ששווה לשמינית דינר צורי. ושואלים: וכללא [והאם כלל] הוא, שכל כסף האמור בתורה סתם הוא דינר כסף צורי? והרי דין זה של טענה, שטוען אדם על חברו שחייב לו דבר-מה, וחברו מודה רק במקצת הטענה, דכתיב [שנאמר]: "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ויגב מבית האיש..." (שמות כב, ו), דין זה בא לפני הדיינים ומשביעים את הנתבע, שנאמר: "...עד האלהים יבא דבר שניהם" (שם, ח), ופירושו חכמים שהרא לשבועה, ותנן [ושנינו במשנה]: **שבועת הדיינין** היא כאשר הטענה (התביעה) היא על שתי מעות כסף לפחות, ששוות לשליש דינר. ונמצא ש"כסף" הוא פחות מדינר, שלא כדברי רב אסי! ומשיבים: שאני התם דכתיב [שונה שם, לגבי טענה, שנאמר]: "כסף או כלים", ולמדים הכסף והכלים זה מזה: מה כלים משמעם לפחות שנים — אף כסף הוא לפחות שנים. כסף כסף משמעו דבר חשוב, ואפילו מעה כסף חשובה — אף כלים דבר חשוב. ואין להקשות משם לרב אסי, שמדבר ב"כסף" שנאמר בתורה לבדו. ועוד מקשים: והרי כסף שפודים בו מעשר שני, דכתיב [שנאמר] בו: "וצרת הכסף בידך" (דברים יד, כב), ותנן [ושנינו במשנה]: **הפורט** (מצרף פרוטות) **לסלע** **ממענות** שפרה בהן מעשר שני. הרי ש"כסף" הוא גם מעות, ולא רק דינר! ומשיבים: "כסף" "כסף" (שם) שנאמר במעשר שלוש פעמים ("ונתתה בכסף", "וצרת הכסף", שם כה—כו) **ריבה** אפילו פרוטה. ומקשים: והרי פדיון הקדש, דכתיב [שנאמר] בו כסף: "ונתן הכסף וקם לו" (ראה ויקרא כז, יט), ואמר שמואל: **הקדש** אפילו שוה מנה (מאה דינר) שחיללו על שוה פרוטה מחולל, ולא דוקא על דינר כסף, וקשה לרב אסי! ומשיבים: פדיון הקדש נמי [גם כן], יליף [תנן] בגזירה שווה "קדש" "קדש" ממעשר שני (ראה שם יד ושם ל), ש"כסף" שבו אינו דוקא דינר כסף, אלא אפילו פרוטה. ומקשים: והרי **קידושי אשה**, דכתיב [שנאמר]: "ויצאה חנם אין כסף" (שמות כא, יא),

כסף צורי — היכא דכתיב "שקל" — הוא סלע צורי, דהוא ארבעה דינרי, כדלוקי רבי יוחנן לעיל. והיכא דלא כתיב "שקל" אלא "כסף" — הוא דינר צורי. כסף מדינה — שמינית של כסף צורי, והוא "אסתר"א סוסריאלתא" דאמרן לעיל. טענה — שאלם טוען למזינו: כך וכך מסרתי לך. שבועת הדיינין — הנאה מתמת הודלת מקלת הטענה, אינו נשבע אלא אם כן טענו שזה שמי מעות שהן שלישי דינר, ואף על גב דכתיב "כי יתן איש אל רעהו כסף!" שאני התם — דאקשיה רחמנא לכסף צדדי "כלים", שנים כל דהו, אפילו אין שוין דינר — אף כסף שנים. ומה כסף דבר חשוב — ומעה כסף הוא חשוב — אף כלים דבר חשוב, ולא כל דהו ממש. הפורט סלע — מדמי מעות מעשר שני, שהיו לו פרוטות ורואה להחליפן בסלעי כסף מפני משו הדרך. והתם מסיים פלוגתא, דית שמאי אומר: כלל הסלע מעות כו'. ומיהו שמעין מינה דמכר המעשר בפרוטות, וכתיב: "ונתת נכסף!" הכסף כסף ריבה — תלמא זימני כתיב התם "כסף": "ונתת נכסף", "ולרת הכסף", "ונתת נכסף", וריבה כל מילי. שוה פרוטה — והיינו נחשת. [קדש"ש] "קדש" ממעשר — נחשת שני כתיב "קדש": "וכל מעשר נקח ולאן לא אשר יעבור" וגו', וזהו קדש כתיב: "ואיש כי יקדיש את צימו קדש". ויצאה חנם אין כסף — ומהתם גמרינן קדושין, דאמרין: אין כסף לאדון זה, ויש כסף לאדון אחר.

תוספות

אלא להשוות השנים, שיהא סלע ופונדיון ארבעים ותשעה שנים של יובל, שחסר מהם פונדיון אחד. ושמה כשנותן חמשים שקל ביחד — אז אינו נותן פונדיון, ולא שייך שם הכרע, דהוי כעין מקח וממכר, ולא שייך הכרעה אלא כשמחליפין מעות לשולחני. ומה שפירש דהכרע של דינר זהב כפי חשבון הכרע של חצי מעה למחצית השקל, ואף על גב דאשכחן ב"המוכר הספינה" (בבא בתרא פט,א) גבי בשר, דכששוקל עשר ליטרא ביחד אין נותן לו כל כך הכרע כמו ששוקל כל ליטרא וליטרא בפני עצמה — אין להשוות הבשר להכרע של כסף. ומיהו, קשה מאחין השותפין שפטורין מן הקולבון לקמן בפרק בתרא (נו,ב), דאף על גב שאם שוקל כל אחד בפני עצמו חייב בקולבון, שני קלבונוט לשני חצאי שקל, השתא שהם יחד — אין נותנין אלא קולבון אחד! ויש לחלק שאותו דינר הוא להכרעות המטבעות ושכר בעלי המטבע, שמי שיש לו כסף כדי לעשות עשרים וחמשה דינר של כסף נותנין לבעל המטבע לטובעו, ואין מחזיר לו אלא עשרים וארבעה של כסף.

כל כסף האמור בתורה כסף צורי — בפרק קמא דקדושין (יא,א) פירש הקונטרס בשם רבותיו: דדינר הוי מטבע פחותה שבצורי, ומייתי לה התם אהא

עיונים

כל כסף האמור בתורה וכו' המפרשים (בעיקר במסכת קדושין יא,א) נחלקו בפירושה של מימרא זו ובעקבותיה בכל מהלך הסוגיה. לדעת רש"י (במסכת קדושין, וכאן כנראה אינו הולך לפי דרך זו. ראה חק נתן ועוד) רב אסי בא להגדיר את המונח "כסף" הכתוב בתורה כמטבע כסף, ולא במשמעות של ממון כלשהו, והוא קובע עור שכל מטבעות הכסף הם במטבעות של העיר צור, אם כתוב "שקל" הרי זה שקל של צור, ואם כתוב "כסף" סתם אז הכוונה היא למטבע עם הערך המינימאלי בעל החשיבות של צור. ובשם רבותיו פירש רש"י (קדושין שם. וכנראה זו היא שיטתו כאן) את דבריו של רב אסי, שכל "כסף" האמור בתורה סתם (ללא ציון ערכו) הרי הוא המטבע הקטנה של מטבעות צור, והיא הדינר. וראה בתוספות (ד"ה כל) ועוד ראשונים שתמיהו על פירושו זה שהרי בתורה נזכר גם "גרה", ואותה תרגם אונקלוס "מעה"! ובתוספות רצו לומר כי אף גרה שבתורה אינה מעה כסף, אלא כמות של כסף, השווה בערכה למעה צורית שבזמן מאוחר יותר, כפי שתרגם אונקלוס.

והרי טענה וכו' ביאורה של קושיה זו תלוי במידה רבה בהבנת דבריו של רב אסי, ולפי שינוי השיטות שם כך גם הבנת הקושיה שונה. לדעת רש"י אפשר להוכיח מכאן שכסף האמור בתורה אין לו שיעור מסוים, אלא משמעו ממון, ומשום כך אפשר לומר שחכמים קבעו שלצורך זה יש לטעון בממון חשוב, והם קבעו לדבר קצבה שתי מעות. אך אם משמעו של המונח "כסף" הוא מטבע, אם כן, כאן שכתוב "כסף" בלשון יחיד — מדוע לא מעה אחת? ולפי רבותיו של רש"י (והיא כנראה שיטת רש"י כאן. ראה ש"מ) שהמטבע הקטנה שבכסף צורי היא דינר, הרי השאלה היא: מפני מה בטענה מסתפקים בשליש דינר (שתי מעות) ולא בדינר?

הטענה שתי כסף כו' כתבו הגאונים שהכוונה היא שכפירת הטענה צריכה להיות שתי כסף. כלומר, שהתביעה עצמה צריכה להיות לפחות שתי כסף ופרוטה אחת, כך שאם מודה הנתבע בפרוטה עדיין נשארת תביעה של שתי כסף.
מה כסף דבר חשוב אף כלים **דבר חשוב** גרסתנו בברייתא זו מתאימה לפירוש רש"י במסכת קדושין, שאין להקשות מדיון טענה, שהוא בשתי מעות ולא באחת, משום שהוקש כסף ל"כלים", שהם שנים. ואילו לשיטת רבותיו של רש"י הגירסה היא: "מה כלים דבר חשוב אף כסף דבר חשוב", ולפי זה דבר חשוב לא בא להרבות במחיר הכלים. אלא לומר להיפך, שכשם שכלים נחשבים דבר חשוב כשיש להם ערך כלשהו, אף כסף צריך להיות בעל ערך מסוים. ולפי זה בא לימוד זה לומר שאין צורך שהטענה תהיה בדינר, אלא די אפילו במעה. ומכל מקום גם את גרסתנו יש לפרש באופן דומה לדרך זו: מ"כלים" יש ללמוד שמדובר בשנים, אך מצד אחר גם יש ללמוד מכך שאין צורך בשווי כספי מסוים, אלא די בכל שהוא, אפילו שווה פרוטה. ולכך בא "כסף" — ללמד שצריך על כל פנים

מטבע כסף, שהוא חשוב. ומכל מקום אין צורך בדיינים אלא די במעות (חק נתן). **הפורט סלע וכו'** הרמב"ם מפרש "פורט" — מחלק מטבע גדולה לפרוטות (ראה אורח החלכה). אבל לפי רש"י "פורט" כאן משמעו — המצרף פרוטות למטבעות גדולים יותר. ולעצם הענין מפרש רש"י (ד"ה הפורט) שמדובר כאן במי שפרה מעשר במטבעות של פרוטה (נחושת) בשווי הדינר, ועתה מחליף אותם לסלע של כסף, וקושיית הגמרא לשיטת רש"י בקידושין היא מכך שניתן לפדות מעשר בפרוטות של נחושת על אף שכתוב בתורה "כסף". ולפירוש רבותיו (והוא הפירוש כאן) — מכך שדי בפרוטות. ואין צורך בדינר.

דכתיב ויצאה חנם אין כסף ובסוגיה המקבילה בקידושין הגירסה היא: דכתיב "כי יקח איש אשה ובעלה" וגמר קיחה קיחה קיחה משדה עפרון.

אורה ההלכה

כל כסף האמור בתורה וכו' כלל הוא שכל כסף שחובת נתינתו קצובה מן התורה, כגון תשלום קנס למוציא שם רע, וקנס האונס ומפתה, ודמי כופר של עבד שהרגו שור, ודמי פדיון בכור — הריהו בשקל הקודש, שיש בו עשרים מעה של כסף. וכל שחובת נתינתו הוא מדברי סופרים הריהו מכסף המדינה, שהוא אחד משמונה בכסף צורי (רמב"ם ספר משפטים הלכות טוען ונטען פ"ג ה"ב. שו"ע חו"מ תכ, מא).

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף אין המודה במקצת הטענה חייב להשבע עד שידחה לפחות בפרוטה, ותהיה הכפירה לפחות שתי מעות כסף. לפיכך אינו חייב עד שיתבעוהו שתי מעות ופרוטה, והוא מודה בפרוטה וכופר בשתי מעות. כגמרא כאן וכמשנה במסכת שבועות (לח,ב), וכדעת רב שם. (רמב"ם ספר משפטים הלכות טוען ונטען פ"ג ה"א. שו"ע חו"מ פח, א).

הפורט סלע במעות מעשר שני הפורט סלע ממעות מעשר שני, בין בירושלים בין חוץ לירושלים — לא יפרט את כולה למעות נחושת, אלא יפרט בשקל מעות כסף ובשקל מעות נחושת. כשיטת בית הלל במשנה מעשר שני (פ"ב מ"ח), וכביאר הרמב"ם למשנה, שלא כרש"י כאן. (רמב"ם ספר זרעים הלכות מעשר שני פ"ה ה"ד).
הקדש שוה מנה שחיללו מעיקר הדין אחד קדשי דק הבית ואחד קדשי מוצב שנפל בהן מום — אין פוידים אותם לכתחילה אלא בשוויים. ואם עבר וחיללן על פחות משוויים, ואפילו הקדש שווה מאה דינר שחיללו על שווה פרוטה — הרי זו פדוי, ויצא לחולין, ומותר ליהנות בו. ומדברי סופרים צריך לברר כמה שוויו, וחייב להשלים את דמיו. כדברי שמואל, ועפ"י הסוגיה בתמורה כו,א. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות ערכין וחרמין פ"ו ה"ח).

קצוב — לאיכא שלשים, חמשים. אכל כלל הגן דפרקינן — ליכא קלנא. התוקע — המכה את חצירו צלזון, לשון מורי צננא קמא. וכלן שמעמי: מוקע ממע, שתקע מפיו צלזון. ורביה ללשון מורי צננא קמא. וכלן שמעמי: "אל תהי צמקעי קף" — שמכין צנפס על קף חצירהס להיות ערצים צציל אחרים. וקא משמע לן רב אשי, ללא תימא סלע זורי לימצי ליה, דהוא ארבע זוז, אלא סלע מדינה דהוא פלגא דזוזא, שמינית שסלע זורי.

תוספות

דאמר בית שמאי דאשה מתקדשת בדינר. ומפרש טעמא דבית שמאי כדבר אסי, דכל "כסף" האמור בתורה כסף צורי. ואף על גב דכתיב: "עשרים גרה השקלי", ומתרגמינן: "עשרין מעין סלעא" — לא בשביל שהיתה מעה בימי משה, אלא משקל אחד היה בימי משה שהיה שוה מעה, שנעשית אחרי כן בימי אונקלוס. ופריך: והרי טענה, דקתני: שתי כסף, שהן מעות, מדקתני "שתי" ולא קתני "שני" ומשני: דהתם דבעין דבר חשוב דומיא דכלים, ומעה דבר חשוב הואי. והשתא אתי קרא לגרועי,

דסגיא במעה ולא בעין דינר. אבל לפי המסקנא דאמר: כסף קצוב — אתי דבר חשוב לאוסופי, דבעין מעה ולא סגי בפרוטה. ורבינו שלמה יצחקי הקשה לפירוש זה: דאם כן, דכל "כסף" האמור בתורה דינר הוא — היכי אתיא הקישא ומפקא ליה? הא כי אתאי היקש לאשמעינן: מה "כלים" — שנים, אף "כסף" שנים הוא דאתא! ונראה דלא קשה מיד, דאין היקש למחצה. ולרב דפליג אדשמואל בפרק "שבועות הדיינין" (שבועות לט, ב) צריך לומר כן, דתרווייהו דרשות נפקי מ"כלים" — שנים, ודבר חשוב. ד"כסף" כי אתא — לכפירה הוא דאתא. ועוד הקשה, היכי אמרינן: מה "כלים" כי אתא — אלמא דלא חשיבי מחטיין! והא נמי לא קשיא, דאפילו מחט יש בו חשיבות, שראוי לעשות בו מלאכה חשובה וגדולה. ועוד הקשה, דבהדיא אמר איכא בשבועות: מה "כסף" דבר חשוב — אף "כלים" דבר חשוב. ו"כסף" כי אתא — להך דרשא הוא דאתא: והא נמי לא קשה: דהיינו לשמואל, אבל לרב איתא בהדיא התם דבין שנים בין דבר חשוב מ"כלים" נפקי, ו"כסף" כי אתא — לכפירה הוא דאתא. ועוד: דאפילו בדשמואל יש ספרים דגרסי התם כי הכא: וכי דייקי קרא כוותיה דשמואל. והא דקאמר בתר הכי: לשמואל אי כתיב "כלים" ולא כתיב "כסף", הוה אמיא: מה "כלים" שנים, אבל דבר חשוב לא בעינן — לא משום דמפקינן מכסף דבר חשוב אמר הכי. אלא משום דאי לא "כסף" — לא הוה מפקינן מ"כלים" אלא שנים, להכי כתב "כסף" — לאקושי ל"כלים" ולהצריך בו דבר חשוב. ועוד יש לומר: דמ"כסף" דמשמע חשיבות ממון — פרוטה לכל הפחות. שמצינו דבעי חשיבות בכלים לאפוקי כלי גרוע, כגון מרוקא, כדאמר בפרק "הזהב" (בבא מציעא זא, א): "במנא דכשר" — לאפוקי מרוקא. אי נמי: לאפוקי כלי שהוא פחות משהו פרוטה. דלא תימא: גזירת הכתוב הוא בכל כלי, אף על פי שאין בו שוה פרוטה. כמו שאומר בירושלמי ד"טענו שני מחטים" מייירי בשוים שתי פרוטות, שתהא הכפירה פרוטה וההודאה פרוטה, והדר מקשינן "כסף" ל"כלים", להצריך חשיבות בכסף יותר מפרוטה. דמה כלי לאו כל דהו, אלא כלי חשוב — אף כסף לאו כל דהו, אלא כסף חשוב, והיינו מעה, שבכך יש בו חשיבות. ורש"י גריס התם: "כדידיקי קרא כוותיה דשמואל, מה כסף דבר חשוב" כו'. והגיה: "אף כל דבר חשוב", לא גרס "אף כלים", משום דשמואל אית ליה: יצאו כלים למה שהן. ובחנם דחקי, דב"כלים" נמי בא לאפוקי מרוקא. אי נמי, שאין בכלי שוה פרוטה, כדפרישית. ורש"י פירש עוד לשון אחר בקדושין: כל "כסף" האמור בתורה כסף צורי, אם פירש שקלים — הוה שקל צורי, ואם סתם — הוה מטבע הפחות שבצורי. הלכך פרוטה לא מצית אמרת, לפי שהיה של נחשת, ובצורי מטבע נחשת ליכא. ובקדושין "כסף" כתיב, דהא "קייחה" גמירי. וכיון דאפיקתיה מפרוטה — אלמא מדי דחשיבותא בעי לאוקמוה אדינר, כדלקמן בשמעתין: והרי טענה כו'. ותימא, ונימא: נהי דמעה היא מטבע פחותה שבצורי, מיהו שתיים מנא ליה? ומשני: מה "כלים" שנים כו'. ומה "כסף" דבר חשוב — אף "כלים" דבר חשוב, שיהו שוים שתי כסף. לאפוקי מאן דאמר התם: טענו שני מחטיין — חייב בהודאה אחת מהם. לכך יצאו "כלים" למה שהן, כלומר: שיתחייב עליהן בכל שהוא, עד כאן לשון הקונטרס. וקשה לן לפירושו: דלפי שיטתו דשבוועות היה לו להגיה "אף כל" כמו שגיה בשבועות. דהך דרשא דמה "כסף" דבר חשוב — ליתא אלא לשמואל, דרב סבירא ליה ד"כסף" כי אתא — לכפירה הוא דאתא. ועוד קשה לרבינו יצחק: כיון דמטבע פחות שבצורי היא מעה — היכי שייך למימר כלל: כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר? הוה ליה למימר אמעה, שהיא מטבע פחותה שבצורי! דבשלמא למאן דאמר: כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר — היינו בתר דאשכחנא דפרוטה הוה של כסף לגבי אמה העבריייה, וכיון דאפיקתיה מפרוטה דהוה כסף — אוקמיה אדינר, דהוה דבר חשוב. אבל השתא דסבירא לן דסתמא מעה, כמו גבי טענה — אמאי מוקמי ליה אדינר? ואין שייך לומר: כיון דאפיקתיה מפרוטה שאין בשום מקום סתמו פרוטה אלא מעה. ועוד: כי היכי דבקדושין אמר: כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר — גבי טענה נמי נימא: כיון דאפיקתיה משני פרוטות אוקמיה אשני דינרים!

ותנן [ושנינו במשנה], בית שמאי אומרים: אישה מתקדשת בדינר ובשוה דינר לכל הפחות, ובית הלל אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה; לימא [האם נאמר] שרב אסי שאמר: כל "כסף" האמור בתורה הוא דינר כסף — כבית שמאי הוא סבור? והלא אין חולק על כך שהלכה כבית הלל! אלא, אי איתמר הכי איתמר [אם נאמר כך נאמר], אמר רב יהודה אמר רב אסי: כל כסף קצוב האמור בתורה, שנאמר בו סכום מסויים, כגון "חמשים כסף" באונס — הריהו כסף צורי, וכל כסף של דבריהם — הריהו כסף מדינה. ומקשים: אם כן הוא מאי קמשמע לן [מה משמיע לנו] בכך? הלא תנינא [שנינו] את כל הדינים האלה במשנתנו: חמש סלעים של כן, שלושים של עבד, חמישים של אונס ושל מפתה, ומאה של מוציא שם רע — כולם בשקל הקדש במנה צורי! ומשיבים, מה שאמר: ושל דבריהם — כסף מדינה איצטריכא ליה [הוצרך לו] לומר. ורב אסי מתייחס למה דתנן [ששנינו]: התוקע (הסוטר באוזן) לחבירו בדרך ביוין — נותן לו כקנס סלע, שכך קבעו חכמים. וכך

הוא אומר: ולא תימא [ואל תאמר] שנותן סלע צורי שהוא שווה ארבע זוזי [ארבעה זוזים, דינרים], אלא פלגא דזוזא [חצי זוז, דינר]. וכפי דקרי אינשי [שקוראים אנשים] "סלע" למטבע פלגא דזוזא [חצי זוז]. ולסלע זה התכוונה המשנה. מסופר, חנן בישא תקע ליה לההוא גברא [חנן הרע סטר באוזן לאדם אהו], אתא לקמיה [בא הדין לפני] רב הונא, אמר ליה [לו] לחנן: הב ליה פלגא דזוזא [תן לו חצי זוז]. הוה ליה [היה לו]

הוא אומר: ולא תימא [ואל תאמר] שנותן סלע צורי שהוא שווה ארבע זוזי [ארבעה זוזים, דינרים], אלא פלגא דזוזא [חצי זוז, דינר]. וכפי דקרי אינשי [שקוראים אנשים] "סלע" למטבע פלגא דזוזא [חצי זוז]. ולסלע זה התכוונה המשנה. מסופר, חנן בישא תקע ליה לההוא גברא [חנן הרע סטר באוזן לאדם אהו], אתא לקמיה [בא הדין לפני] רב הונא, אמר ליה [לו] לחנן: הב ליה פלגא דזוזא [תן לו חצי זוז]. הוה ליה [היה לו]

חשוב. ד"כסף" כי אתא — לכפירה הוא דאתא. ועוד הקשה, היכי אמרינן: מה "כלים" כי אתא — אלמא דלא חשיבי מחטיין! והא נמי לא קשיא, דאפילו מחט יש בו חשיבות, שראוי לעשות בו מלאכה חשובה וגדולה. ועוד הקשה, דבהדיא אמר איכא בשבועות: מה "כסף" דבר חשוב — אף "כלים" דבר חשוב. ו"כסף" כי אתא — להך דרשא הוא דאתא: והא נמי לא קשה: דהיינו לשמואל, אבל לרב איתא בהדיא התם דבין שנים בין דבר חשוב מ"כלים" נפקי, ו"כסף" כי אתא — לכפירה הוא דאתא. ועוד: דאפילו בדשמואל יש ספרים דגרסי התם כי הכא: וכי דייקי קרא כוותיה דשמואל. והא דקאמר בתר הכי: לשמואל אי כתיב "כלים" ולא כתיב "כסף", הוה אמיא: מה "כלים" שנים, אבל דבר חשוב לא בעינן — לא משום דמפקינן מכסף דבר חשוב אמר הכי. אלא משום דאי לא "כסף" — לא הוה מפקינן מ"כלים" אלא שנים, להכי כתב "כסף" — לאקושי ל"כלים" ולהצריך בו דבר חשוב. ועוד יש לומר: דמ"כסף" דמשמע חשיבות ממון — פרוטה לכל הפחות. שמצינו דבעי חשיבות בכלים לאפוקי כלי גרוע, כגון מרוקא, כדאמר בפרק "הזהב" (בבא מציעא זא, א): "במנא דכשר" — לאפוקי מרוקא. אי נמי: לאפוקי כלי שהוא פחות משהו פרוטה. דלא תימא: גזירת הכתוב הוא בכל כלי, אף על פי שאין בו שוה פרוטה. כמו שאומר בירושלמי ד"טענו שני מחטים" מייירי בשוים שתי פרוטות, שתהא הכפירה פרוטה וההודאה פרוטה, והדר מקשינן "כסף" ל"כלים", להצריך חשיבות בכסף יותר מפרוטה. דמה כלי לאו כל דהו, אלא כלי חשוב — אף כסף לאו כל דהו, אלא כסף חשוב, והיינו מעה, שבכך יש בו חשיבות. ורש"י גריס התם: "כדידיקי קרא כוותיה דשמואל, מה כסף דבר חשוב" כו'. והגיה: "אף כל דבר חשוב", לא גרס "אף כלים", משום דשמואל אית ליה: יצאו כלים למה שהן. ובחנם דחקי, דב"כלים" נמי בא לאפוקי מרוקא. אי נמי, שאין בכלי שוה פרוטה, כדפרישית. ורש"י פירש עוד לשון אחר בקדושין: כל "כסף" האמור בתורה כסף צורי, אם פירש שקלים — הוה שקל צורי, ואם סתם — הוה מטבע הפחות שבצורי. הלכך פרוטה לא מצית אמרת, לפי שהיה של נחשת, ובצורי מטבע נחשת ליכא. ובקדושין "כסף" כתיב, דהא "קייחה" גמירי. וכיון דאפיקתיה מפרוטה — אלמא מדי דחשיבותא בעי לאוקמוה אדינר, כדלקמן בשמעתין: והרי טענה כו'. ותימא, ונימא: נהי דמעה היא מטבע פחותה שבצורי, מיהו שתיים מנא ליה? ומשני: מה "כלים" שנים כו'. ומה "כסף" דבר חשוב — אף "כלים" דבר חשוב, שיהו שוים שתי כסף. לאפוקי מאן דאמר התם: טענו שני מחטיין — חייב בהודאה אחת מהם. לכך יצאו "כלים" למה שהן, כלומר: שיתחייב עליהן בכל שהוא, עד כאן לשון הקונטרס. וקשה לן לפירושו: דלפי שיטתו דשבוועות היה לו להגיה "אף כל" כמו שגיה בשבועות. דהך דרשא דמה "כסף" דבר חשוב — ליתא אלא לשמואל, דרב סבירא ליה ד"כסף" כי אתא — לכפירה הוא דאתא. ועוד קשה לרבינו יצחק: כיון דמטבע פחות שבצורי היא מעה — היכי שייך למימר כלל: כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר? הוה ליה למימר אמעה, שהיא מטבע פחותה שבצורי! דבשלמא למאן דאמר: כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר — היינו בתר דאשכחנא דפרוטה הוה של כסף לגבי אמה העבריייה, וכיון דאפיקתיה מפרוטה דהוה כסף — אוקמיה אדינר, דהוה דבר חשוב. אבל השתא דסבירא לן דסתמא מעה, כמו גבי טענה — אמאי מוקמי ליה אדינר? ואין שייך לומר: כיון דאפיקתיה מפרוטה שאין בשום מקום סתמו פרוטה אלא מעה. ועוד: כי היכי דבקדושין אמר: כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר — גבי טענה נמי נימא: כיון דאפיקתיה משני פרוטות אוקמיה אשני דינרים!

מה כלים שנים כו' — בשבועות (לט, ב) הקשה רש"י: מנא ליה לשמואל דדריש: לכך יצאו "כלים" למה שהן? הא איצטריך לאשמעינן מה "כלים" שנים; ותיירך: דלכתוב "כספים", דמשמע "שנים", ודבר חשוב, ומיהו, תימא: דאם כן דבר חשוב מנליה? דאמינא שתי פרוטות כמו שאמר לעיל! ויש לומר: דהוה ליה למיכתב "כסף" או "חפצים".

כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה — תימא: דבפרק "החובל" (בבא קמא זא, א) תנן גבי התוקע לחבירו: רבי יוסי הגלילי אומר: מנה. ומסיק בגמרא דהיינו מנה צורי. ובכתובות בפרק "אף על פי" (סד, ב) תנן: נותן להם

עיונים

ושל דבריהם כסף מדינה הרמב"ן (בחיידושי לקדושין יא, א) העיר מכמה מקומות שבהם מפורש שגם כספים קצובים שבדברי חכמים הם במטבע צורי. ומשום כך הוא מפרש שאין הכוונה לומר שבכל מקום סכום קצוב שמדברי חכמים נקוב בכסף מדינה, אלא שבדברי חכמים מן הסתם הוא כסף מדינה, אף שיש גם סכומים הקצובים במטבע צורי. ובתוספות (ד"ה כל) אמרו — מפני אותו הקושי — שהכוונה היא שבמקום שמוכר בדברי חכמים "סלע" הכוונה היא לסלע מדינה, אבל לא לגבי מטבעות אחרים.

כסף מדינה מדברי הרמב"ם (חובל ומויק פ"ג ה"י) נראה ש"כסף מדינה" הם המטבעות הקטנות שהיו יוצאות בארץ ישראל בתקופת המשנה. אך אחד מהגאונים (אוצר הגאונים קדושין סימן נו) כתב שכסף מדינה הוא כסף הפרסיים "שהרי התלמוד בימי הפרסיים בבבל היה", ולפי זה נראה ששיטתו היא ש"כסף מדינה" הוא הכסף הנהוג בכל דור לפי זמנו ומקומו.

התוקע לחבירו רש"י (ד"ה התוקע) מביא שני פירושים ל"תוקע", האחד הוא שצותק לו באוזנו, והאחר — שמכה אותו ליד אוזנו. רבינו ברוך (ב"ק לו, ב) מביא פירוש אחר, ש"תוקע" משמעו — שמוחה כפיים כביטוי של לעג. ומדברי הרמב"ם (חובל ומויק פ"ג ה"ט) משמע שהכוונה היא שמכה אותו בידו.

אורה ההלכה קידושי אשה אשה מתקדשת בכסף, בפרוטה או בשוה פרוטה. כשיטת בית הלל במשנה במסכת קידושין ב, א. (רמב"ם ספר נשים הלכות אישות פ"ג ה"א. שו"ע אה"ע כז, א).

התוקע לחבירו התוקע את חבירו בכפו — משלם סלע. כגמרא כאן, וכשיטת התנא קמא במסכת בבא קמא זא, א. (רמב"ם ספר נזיקין הלכות חובל ומויק פ"ג ה"ט. שו"ע ח"מ תכ, מא).

מסורת הש"ס

- משנה קדושין ב, א. עדויות פ"ד מ"ז. ירושלמי יבמות פ"א ה"ו. ירושלמי קדושין פ"א ה"א.
- משנה ב"ק ז, א. קדושין יא, ב. ב"ק לו, ב. ירושלמי ב"ק פ"ח ה"ו.
- ב"ק לו, א.

גדרות

אמר רב יהודה אמר רב אסי יש בכתי"י: **אמר רב יהודה אמר שמואל**. האמור בתורה בכתי"י: **האמור סתם בתורה**. **חמש סלעים של בן וכו'** בכתי"י: **חמש סלעים של בן בכסף צורי פלגא דזוזא**. יש בכתי"י: **לפלגא דזוזא**. **הב ליה** בכתי"י ובמקבילה: **זיל הב ליה**. **הות איכא** ברוב כתי"י: **הוה איכא** ובמקבילה: **הוה ליה** ויש כתי"י שחסר בו כל המשפט **הות איכא זוזא מאכא בהדיא**.

